

SERRA D'OR

2.ª ÈPOCA • ANY III, NÚM. 10 • OCTUBRE 1961

tencions de l'encàrrec; la lluita de l'home manual amb la matèria, l'enginy d'emprar l'eina, la creació de la solució constructiva o de la relació expressiva, la reacció íntima d'un home davant les famílies de formes i de colors del món que el volta, per a comprendre i per a parlar als altres amb un llenguatge que no és mai el de la iconografia, de la narració ni del símbol, sinó el dels valors, les textures, la cla-

HISTÒRIA I ARQUEOLOGIA

ror, les relacions formals i les ressonàncies emotives, la malícia mecànica i l'entusiasme del cor, en una mena de llengua franca que només entenen els qui saben què cosa és treballar en el doble esforç de pensar i de transformar la matèria.

ALEXANDRE CIRICI-PELLICER

DIVAGACIONS SOBRE UN MALENTÈS

No és el silenci de l'estupor, o en tot cas és el d'una altra mena d'estupor. La gent calla al museu, com sol callar davant d'un mort — davant d'un mort que no és seu —: per respecte. Hi ha, naturalment, l'admiració meravellada, la curiositat intel·lectual i pots ser més formes de sorpresa íntima, que també inclinen al pas taciturn i reservat. Però hi ha, sobretot, el respecte: un respecte gairebé fúnebre o funèr. Només un cicerone gosaria alçar-hi la veu, i ho farà amb una indiferència professionalitzada, sense escrúpol. El visitant calla, o xiuxiueja d'una manera furtiva, com davant d'un mort. Perquè, en última instància, té la sensació d'haver estat induït a la presència d'un cadàver, i, més encara, d'un cadàver insòlit, important. En realitat, la majoria dels museus no contenen sinó *art mort*, fins i tot quan s'especialitzen en obres poc o molt actuals; *art mort*, en el sentit d'art arrabassat a la vida, extret del seu context vivent, separat del món "profà", con deia Malraux. L'obra, incorporada al museu, guanya una significació nova, és cert: però a canvi d'esdevenir *arqueologia*. Si bé ho mirem, tot museu és museu arqueològic. El visitant contempla i calla. Allò que se li ofereix a la contemplació són vestigis de temps irreversiblement passats. Un art consumat: seria inútil de discutir-lo, ni tan sols de lloar-lo. Només respectar-lo. I en silenci.

Tanmateix... Heus ací les pintures de Taüll i el relleu de Sant Pere de Roda, les talles de fusta escandinaves, els capitells francesos, l'orfebreria gúelfa, les miniatures dels Beats. Amb quins ulls ho anem veient? Silenciós, com els altres, camino entre les vitrines, m'aturo enfront dels murs decorats, giro entorn de les pedres esculpides. I penso, sense voler, en l'home que creà aquest art, en els artistes anònims de l'Europa romànica. Artistes? Probablement ací comença el malentès. Pintors, picapedrers, tallistes, ja ho eren, aquells homes obscurs de vuit o nou segles enrera. Però, artistes? Avui no sabríem concebre la funció de l'artista sense almenys un bri frenètic d'afirmació individual. Segons opinen els entesos, això ve del Renaixement. Un pinta o esculpeix, tant com per fer una obra, per deixar-hi el senyal irreductible de la seva mà: l'artista es vol distint dels seus contemporanis, i es vol distint — perduradament distint — per a la posteritat. S'imagina ja instal·lat en un museu del futur. L'artista del romànic, però, no era un artista: era només un artesà. I un artesà pots ser és, en definitiva, tot el contrari d'un artista. L'artesà repeteix, més que no inventa: fabrica objectes d'ús — ús litúrgic o domèstic, sumptuari o quotidià — i busca de reeixir-hi per una perfecció que no mira a singularitzar-lo sinó dins un mòdul de taller. ¿Amb quins ulls, doncs, l'escrutarem?

Objectes d'ús, deia. No pas per a nosaltres, és clar: l'artesà romànic no treballava per a nosaltres. Encara hi ha imatges d'aquella època que segueixen rebent l'adhesió d'una pietat popular, probablement idèntica a la que els conferien llurs coetanis. Però això són excepcions. No. Nosaltres no podem enganyar-nos: aquest món de figures hieràtiques i estilitzades no és el nostre món. Ni hi té res a veure. Si

cap relació *autèntica* aconseguim d'establir entre l'un i l'altre, és solament la que ens permet la comprensió erudita: allò que en diem la història. I l'art, quan és vist a través de la història, no esdevé ja substància arqueològica? Es converteix, de seguida, en un repertori estricte de problemes acadèmics: origen, geografia, tècniques, evolució, sociologia. També acostumem a pensar l'art del nostre temps enquadrat en aquests esquemes intel·lectuals: de tota manera, per a nosaltres, és molt més que això. El romànic — i, en general, tot l'art del passat, fins i tot el d'abans-d'ahir —, per contra, no és més que això. Expressava unes vivències que avui ens són estranyes i complia una funció social no sempre equiparable a la de l'art actual. D'altra banda, l'artesa de l'XI i del XII s'hauria escandalitzat davant les nostres interpretacions de la seva obra: l'anacronisme prolonga el malentès.

El malentès es referma perquè entre el romànic i nosaltres hi ha hagut Picasso. Escric el nom de Picasso per escriure'n un de representatiu: vull dir, en bloc, el sector encara figuratiu de la plàstica contemporània. Se m'hauria pogut objectar, fa un moment, que si l'art dels museus només fos arqueologia, la gent no hi aniria a admirar-se'n. Tenim la convicció que algunes parcel·les de l'art antic — més o menys antic — se sobreviuen amb una vigència imprescriptible per llur pròpia virtualitat. La veritat és que aquesta vigència, quan en mereix el nom, ve determinada, no pas en raó d'uns presumptes valors estètics temporals, sinó pel joc d'unes afinitats culturals que nosaltres mateixos establím des de la nostra situació històrica. Cada època, en efecte, ha jutjat el passat artístic d'una manera distinta: les seves preferències han discrepat en una mida major o menor. L'home del Renaixement o del segle XVIII es mostrava insensible a l'encant del gòtic: s'hauria negat a admetre el romànic en la comunió dels sants de l'art. Avui, el desdeny envers alguns mestres renaixentistes, abans tan considerats, a penes queda palliat per una vergonyant beateria culturalista. I si el romànic, ara, torna a cotitzar-se en un pla que no sigui merament arqueològic, és, fet i fet, gràcies al gir introduït en la sensibilitat estètica moderna pels ismes figuratius dels últims cinquanta anys: Picasso, en una paraula.

La seducció actual del romànic és evident. No calia aquesta exposició, amb la seva aflluència d'indígenes i de turistes, per a posar-la a prova. Les reproduccions i els llibres preciosament il·lustrats, les imitacions decoratives, constitueixen, d'un temps ençà, una indústria bastant pròspera. Quan els homes de la Mancomunitat rescataven de l'oblit i de la destrucció els frescos, els frontals i les imatges de les velles esglésioles, no ho podien sospitar: ells obraven com a arqueòlegs i no mesuraven llurs troballes sinó en termes d'arqueòleg. Ni ells ni el públic d'aleshores no tenien els ulls habituats a la mena de sollicitació que irradiaven les pintures i les escultures descobertes. Allò — Boí, Taüll, Sagàs, la Seu d'Urgell... — era només una

HISTÒRIA I ARQUEOLOGIA

etapa de la nostra història de l'art: una etapa coneguda a mitges, de sobte rica en material. Ara la col·lecció romànica del Museu d'Art de Catalunya té un abast imprevist, i l'ha convertit en un dels museus més suggestius del món. Faríem un gra massa, si dèiem que el romànic està de moda: no és aquesta la qüestió. Però, indiscutiblement, és un art ressuscitat, amb una resurrecció, si no comparable, almenys semblant a la que han experimentat, en els últims decennis, d'altres arts marginals al corrent clàssic i d'estirp greco-romana. ¿La fascinació d'allò que anomenem, potser amb justícia, primitivisme? L'art dels pobles salvatges, de les civilitzacions prehistòriques, dels països obscurs, ha tingut aquesta rehabilitació.

L'afinitat del romànic amb el figurativisme postimpresionista no deixa d'ésser una afinitat ben hipotètica. Les línies simples, les formes truculentes, el color elemental, l'aparença expressionista: això és tot. I és prou? Prou, sí, per a alimentar el malentès: prou perquè l'espectador pugui fer-se la il·lusió d'estar-se mirant els curiosos ninots romànics amb la mateixa predisposició amb què es miraria una tela de Picasso o de Rouault. Potser la seva predisposició és la mateixa, i en això consisteix l'engany. Les creacions plàstiques dels grans figuratius moderns sorgeixen d'un substratum estètic — propòsit, procediments, destí — radicalment distint del que va originar l'art romànic. Però el fet és que aquest art recent, encara no deslligat de la representació de la realitat, ens ha preparat per a assumir, a la nostra

manera, unes modalitats artístiques que mai no havien estat acceptades. Després d'haver vist Picasso — insisteixo en la consideració emblemàtica d'aquest nom —, ja podíem veure els incògnits mestres de Taüll o de Sagàs: ja els podíem veure bé o, si més no, tan bé com podem veure, a través d'un tel de segles, una obra d'art irremissiblement morta. Perquè la resurrecció és només aparent. Això que veiem, en el mural o en la taula romànica, no passa d'ésser un residu, una carcassa buida de l'alè que l'animava. Arribem, com a màxim, a una aproximació. I hem de resignar-nos-hi.

En silenci, el visitant del museu vaga d'una sala a l'altra. Una interminable successió d'ulls espantats — d'aquells ulls romànics, oberts, reiterats, impàvids — va seguint-lo en el seu passeig atent. Tot té un aire fantasmal, intens. I el silenci l'obsessiona. Pensa, encara, en el homes que van crear aquest art. Pensa en els petits pobles, remots, insignificants, que van albergar-lo: pobles de pagesos, remorosos de vida, o de mariners, alegres. Pensa en els artesans que devien anar de lloc en lloc oferint-se a pintar absis i capelles, o que devien tallar la pedra, la fusta o el ferro en uns obradors recollits. Dins la llum asèptica del museu, l'evocació se li converteix en una mera referència llibresca. Però tant hi fa. Al punt en què hem arribat, què no és llibresc? Avui, ¿què podem fer, o sentir, o pensar, que no sigui ja una refracció cultural? Potser sempre ha estat així, no ho sé. Ara no hi ha remei: el *tamquam tabula rasa* és rigorosament impossible. Tot és un pur malentès: un impur malentès, si voleu. Com aquest del romànic. Com aquest del mateix silenci.

JOAN FUSTER

AL LLINDAR DE L'EXPOSICIÓ D'ART ROMÀNIC

Amb motiu de l'Exposició d'Art Romànic hem tractat d'explicar d'una manera general, en tres articles publicats a "Destino", la modesta història de l'arreglada de pintures, escultures i objectes d'art d'aquella època que es conserven al Museu d'Art de Catalunya, de Barcelona. I ara tractarem

de completar la informació d'alguns aspectes més íntims d'aquesta feina museística que ha estat feta complint un dels propòsits d'aquells homes que entre els anys 1830 — l'hora dels romàntics — i 1930 — l'hora dels noucentistes — treballarem en l'obra de la cultura catalana.

Frontal de Betesa, de la col·lecció Bosch-Catarineu

Naixença del Museu Episcopal de Vic

Hem escrit que el bisbe de Vic doctor Morgades, en iniciar el seu episcopat, va decidir l'arreglada, en totes les seves parròquies i parroquies, d'aquells objectes del mobiliari litúrgic fora d'ús, retirats a les golfes de les rectories, on s'anaven envellint i desfent. I quan hi passà en les seves primeres visites pastorals ordenà que li fossin lliurats, i començà la feina.

No sabem si el fet, al moment d'acomplir-se la iniciativa, tingué poc o molt de ressò en els medis eclesiàstics i en els cercles intel·lectuals de Vic i de Barcelona, ni si artistes i arqueòlegs aprovaren i elogiaren aquesta decisió; però tot ens fa creure que la cosa no va fer gaire soroll, bé que no fos fer soroll el que buscava el senyor bisbe. Tampoc entre els parroquians la cosa no fou arreu sempre ben rebuda: pagesos malfiats davant les novetats — el bisbe era nou, i nova la idea de colleccionar "trastos vells" —: "No sé pas què hi veu", deien, "Qui sap el que deu valer per la vellúria que té"; "Quan s'ho emporta i ho guarda, alguna cosa val"; "Sempre ho hem tingut ací"; "Al capdavant és pagat pel poble", etc. Ni en els medis artístics, ni entre els col·leccionistes d'obres d'art d'aleshores, ni entre els escassos historiadors de l'art del temps, no creiem pas que la cosa produís gaires comentaris.

